

## KEKSA YOSHDAGI BEMORLARDA UMUMIY ANESTEZIYA O'TKAZISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARNING KLINIK XUSUSIYATLARI

Asilbek Abduhalilov Isaqjon o'g'li

CAMU Reanimatologiya va Anesteziologiya yo'nalishi bo'yicha

1-bosqich klinik ordinatori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20793867>

**Mavzuning dolzarbligi:** Keksa yoshdagi bemorlarda umumiy anesteziya o'tkazish zamonaviy anesteziologiya va reanimatologiya yuqori xavf guruhiga kiruvchi dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Aholining global qarishi va geriatriya yo'nalishida jarrohlik amaliyotlari sonining ortishi ushbu toifadagi bemorlarda perioperatsion xavflarni chuqur o'rganish zaruratini kuchaytirmoqda. Yosh o'tishi bilan organizmda fiziologik zaxira imkoniyatlari kamayadi, homeostazni saqlash mexanizmlari susayadi. Yurak-qon tomir tizimida diastolik disfunktsiya, arterial tomirlar rigidligining ortishi va barorefleks sezgirligining pasayishi gemodinamik beqarorlikka moyillikni oshiradi. Nafas tizimida o'pka elastikligining kamayishi, alveolyar ventilyatsiya-perfuziya nisbatining buzilishi hamda gipoksiyaga kompensator javobning sustlashuvi anesteziya vaqtida respirator asoratlarning xavfini kuchaytiradi. Jigar va buyrak funksional rezervining pasayishi anestetik preparatlarning metabolizmi va chiqarilishining sekinlashishiga olib kelib, ularning ta'sir davomiyligi va toksiklik xavfini oshiradi. Markaziy asab tizimining sezuvchanligi ortishi esa postoperatsion deliriyaga va kognitiv disfunktsiya rivojlanish ehtimolini sezilarli darajada kuchaytiradi. Bundan tashqari, keksa bemorlarda ko'p sonli hamroh kasalliklarning mavjudligi (arterial gipertenziya, yurak ishemik kasalligi, qandli diabet va boshqalar) anesteziologik xavfni yanada murakkablashtiradi. Shu sababli ushbu guruhda individual yondashuv, chuqur preoperatsion baholash va organoprotektiv anesteziya strategiyalarini qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

**Tadqiqot maqsadi:** Keksa yoshdagi bemorlarda umumiy anesteziya o'tkazish jarayonida yuzaga keladigan klinik xususiyatlar va perioperatsion asoratlarning rivojlanish mexanizmlarini o'rganish, shuningdek, ushbu guruh bemorlarida anesteziologik xavfni kamaytirishga qaratilgan optimal yondashuvlarni aniqlash tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi. Bundan tashqari, geriatriya yoshidagi bemorlarda yurak-qon tomir, nafas va markaziy asab tizimlarining funksional holatini baholash asosida anestetik preparatlarni qo'llashning individual yondashuvini ishlab chiqish, perioperatsion monitoring va reanimatsion chora-tadbirlar samaradorligini oshirish ham tadqiqot maqsadiga kiradi. Tadqiqot natijalari keksa bemorlarda umumiy anesteziya xavfsizligini oshirish, postoperatsion asoratlarning chastotasini kamaytirish va klinik natijalarni yaxshilashga xizmat qiladi.

**Tadqiqot materiallari va usullari:** Tadqiqot 65 yosh va undan katta bemorlar kontingentida, ASA II–IV darajadagi anesteziologik xavf guruhiga kiruvchi, rejalashtirilgan va shoshilinch jarrohlik amaliyotlari bajarilgan sharoitda klinik kuzatuv usulida amalga oshirildi. Tadqiqot dizayni prospektiv klinik tahlil xarakteriga ega bo'lib, bemorlar operatsiyadan oldingi, operatsiya davridagi va operatsiyadan keyingi erta davr bosqichlarida dinamik kuzatuv ostida baholandi. Tadqiqot materiallari sifatida bemorlarning to'liq klinik-anamnestik ma'lumotlari, somatik holatni tavsiflovchi ko'rsatkichlar va hamroh kasalliklar spektri (arterial gipertenziya, yurak ishemik kasalligi, surunkali yurak yetishmovchiligi, qandli diabet, surunkali buyrak yetishmovchiligi, o'pka patologiyalari) o'rganildi. Har bir bemorda preoperatsion baholash jarayonida laborator va instrumental tekshiruvlar natijalari tahlil qilindi, jumladan: umumiy qon

tahlili, biokimyoviy qon ko'rsatkichlari, jigar va buyrak funksional sinamalari, elektrolitlar muvozanati, elektrokardiografiya, ekokardiyografiya hamda tashqi nafas funksiyasini baholovchi spirometriya ma'lumotlari. Intraoperatsion davrda gemodinamik va respirator ko'rsatkichlar uzluksiz monitoring qilindi. Arterial qon bosimi, yurak urish tezligi, kislorod bilan periferik to'yinish darajasi, nafas chiqarishdagi karbonat angidrid konsentratsiyasi dinamikasi qayd etildi. Anesteziya turi sifatida umumiy venoz va ingalyatsion anesteziya protokollari qo'llanilib, induksiya, anesteziya ushlab turish va uyg'onish bosqichlarida anestetik preparatlar dozasi bemorning yoshi, somatik holati, ASA darajasi hamda gemodinamik javob reaksiyasiga mos ravishda individual tarzda titrlab borildi. Premedikatsiya, induksiya va intraoperatsion davrda qo'llanilgan dori vositalarining gemodinamik barqarorlikka, miokard kontraktil funksiyasiga hamda nafas tizimi parametrlariga ta'siri alohida tahlil qilindi. Shuningdek, suyuqlik terapiyasi, vazoaktiv preparatlar qo'llanilishi va ularning klinik samaradorligi baholandi. Tadqiqot usullari sifatida klinik kuzatuv, qiyosiy tahlil, perioperatsion gemodinamik monitoring, pulsoksimetriya, kapnografiya hamda postoperatsion davrda rivojlangan asoratlarni tizimli qayd etish va statistik tahlil qilish usullari qo'llanildi. Postoperatsion asoratlar tarkibiga arterial gipotenziya, gipertoniya epizodlari, yurak ritmi buzilishlari, gipoksemiya, nafas yetishmovchiligi, deliriya hamda postoperatsion kognitiv disfunktsiya holatlari kiritildi. Olingan natijalar bemorlar guruhlarida o'rtasida qiyosiy asosda tahlil qilinib, anesteziologik xavf omillari, perioperatsion asoratlar rivojlanish mexanizmlari va ularning klinik ahamiyati aniqlandi. Natijalar asosida keksa yoshdagi bemorlarda anesteziya xavfsizligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

**Tadqiqot natijalari:** Tadqiqotga jami 120 nafar 65 yosh va undan katta bemorlar kiritildi. Ular ASA II–IV xavf darajasiga ega bo'lib, rejalashtirilgan va shoshilinch jarrohlik amaliyotlari sharoitida umumiy anesteziya ostida operatsiya qilindi. Kuzatuv natijalariga ko'ra, intraoperatsion davrda arterial gipotenziya 38 bemorda (31,6%) qayd etildi. Ushbu holatlar asosan anesteziya induksiyasi bosqichida kuzatilib, ko'proq ASA III–IV guruh bemorlarida uchradi. Yurak ritmi buzilishlari 22 bemorda (18,3%) aniqlanib, ularning asosiy qismi supraventrikulyar taxiaritmiyalardan namoyon bo'ldi. Respirator tizim bo'yicha tahlilda gipoksemiya epizodlari 29 bemorda (24,1%) kuzatildi. Bu holatlar ko'proq surunkali o'pka kasalligi mavjud bemorlarda va uzoq davom etgan operatsiyalarda qayd etildi. Kislorod bilan periferik to'yinish darajasining 90% dan pastga tushishi 17,5% hollarda kuzatildi. Deliriya va postoperatsion kognitiv buzilishlar 21 bemorda (17,5%) aniqlanib, bu ko'rsatkich 75 yoshdan yuqori bemorlarda sezilarli darajada yuqori bo'ldi. ASA III–IV guruhda ushbu asoratlar ASA II guruhga nisbatan 1,8 baravar ko'proq uchradi. Anesteziya davomida bemorlarning 26,6% ida anestetik preparatlarga sezuvchanlik oshganligi sababli past dozalarda ham chuqur sedativ effekt kuzatildi, bu esa dozani individual titrlash zarurligini tasdiqladi.

Umumiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, perioperatsion asoratlar rivojlanish chastotasi bemor yoshi, ASA darajasi va hamroh kasalliklar soni bilan bevosita korrelyatsiyaga ega bo'lib, ASA IV guruhda umumiy asoratlar darajasi 52,3% ni tashkil etdi, bu ASA II guruhga nisbatan sezilarli darajada yuqori ko'rsatkichdir. Tadqiqot natijalari keksa yoshdagi bemorlarda umumiy anesteziya o'tkazishda gemodinamik beqarorlik va nevrologik asoratlar yuqori uchrashini tasdiqladi hamda intensiv monitoring va individual anesteziya strategiyasining muhimligini ko'rsatdi.

**Xulosa:** O'tkazilgan tadqiqot natijalari 65 yosh va undan katta bemorlarda umumiy anesteziya jarayoni o'ziga xos klinik xususiyatlarga ega ekanligini ko'rsatdi. Ushbu guruhda gemodinamik beqarorlik, respirator buzilishlar hamda nevrologik asoratlar (deliriya, postoperatsion kognitiv disfunktsiya) nisbatan yuqori chastotada uchrashi aniqlandi. Aniqlangan

ma'lumotlarga ko'ra, perioperatsion asoratlar rivojlanishi bemorning yoshi oshishi, ASA xavf darajasining yuqoriligi hamda hamroh kasalliklar soni ortishi bilan bevosita bog'liq ekani tasdiqlandi. Ayniqsa, ASA III–IV guruh bemorlarida gipotenziya, gipoksemiya va yurak ritmi buzilishlari sezilarli darajada ko'proq qayd etildi. Tadqiqot natijalari keksa yoshdagi bemorlarda umumiy anesteziya o'tkazishda individual yondashuv, anesteziya preparatlarini ehtiyotkorlik bilan titrlash hamda uzluksiz va chuqur perioperatsion monitoringni amalga oshirish zarurligini asoslab berdi. Shuningdek, yuqori xavf guruhida organoprotektiv strategiyalar va erta reanimatsion profilaktika choralari asoratlar chastotasini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Umuman olganda, olingan natijalar geriatriya bemorlarida anesteziologik xavfni kamaytirish va klinik natijalarni yaxshilash uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'lib xizmat qiladi.

### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. Karimov M.X., Ismoilov Sh.A. Anesteziologiya va reanimatologiya asoslari: darslik. – Toshkent: Meditsina nashriyoti, 2022. – 348 bet. – B. 185–201.
2. Ergashev A.R., Tursunov B.T. Klinik anesteziologiya: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021. – 296 bet. – B. 143–159.
3. Rasulov N.A. Geriatriyada perioperatsion boshqaruv. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. – 224 bet. – B. 88–104.
4. Xudoyberdiyev D.Q. Yuqori xavf guruhidagi bemorlarda anesteziya. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. – 210 bet. – B. 95–112.
5. Yuldashev S.S., Qodirov M.A. Keks yoshdagi bemorlarda jarrohlik va reanimatsiya masalalari. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2022. – 186 bet. – B. 67–81.
6. Бунятян А.А., Мизиков В.М. Анестезиология и реаниматология: национальное руководство. – Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2022. – 1104 с. – С. 624–648.
7. Заболотских И.Б. Периоперационное ведение пациентов пожилого и старческого возраста. – Москва: Практическая медицина, 2021. – 336 с. – С. 118–136.
8. Miller R.D., Pardo M.C. Miller's Basics of Anesthesia. 8th Edition. – Philadelphia: Elsevier, 2023. – 832 p. – P. 563–582.